

Bakvägen till Kuba

De galna förhandlingarna som revolutionerade vårt förhållande till Kuba

Eva Björklund

Det är rubriken på en ny bok av Peter Kornbluh och William LeoGrande och till en artikel som de har skrivit i julinumret 2015 av "Mother Jones", oberoende tidskrift i USA.

Jag har ur artikeln i Mother Jones vaskat fram hur det gick till när politiker, pengar och lobbyorganisationer i USA beredde marken för den förändring i Kubapolitiken som USA behövde för att komma ur sin isolering i världsdelen (se Kuba 4.14, 1 och 2.15). Det är en fascinerande historia om hur en slipsten kan dras – om man har pengar och kontakter.

"En regnig decemberdag förra året samlade president Barack Obama en liten grupp höga tjänstemän i Ovals rummet och ringde till president Raúl Castro. Där fanns Säkerhetsrådets Benjamin Rhodes och Ricardo Zuniga, de personliga sändebud som fört de 18 månadernas hemliga förhandlingar som nu skulle nå sin höjdpunkt i det första egentliga samtalet mellan USA och Kubas presidenter på över ett halvt århundrade. [...] Det rådde en känsla av att skapa historia.[...]

Dagen därpå slog de två presidenterna världen med häpnad när de samtidigt mitt på dagen tillkännagav genombrottet. Obama förkastade 55 års ansträngningar att återta kontrollen över Kuba och förklarade att fredlig samlevnad var klokare än evig fiendskap. De två presidenterna beskrev den fångutväxling som ägt rum tidigare på dagen."

USaidagenten Alan Gross återvände till sitt USA, CIA-agenten Rolando Sariff lämnade Kuba för USA. Och de tre kvarvarande av De5 kubanska fångarna i USA återvände hem (se Kuba 2.15).

Nästan ett halvår senare, 54 år efter att USA bröt förbindelserna med Kuba inför sin invasion i Grisbukten april 1961, tog USA bort Kuba från sin lista över länder som "stöder terrorism" så att de diplomatiska förbindelserna kunde återupptas igen.

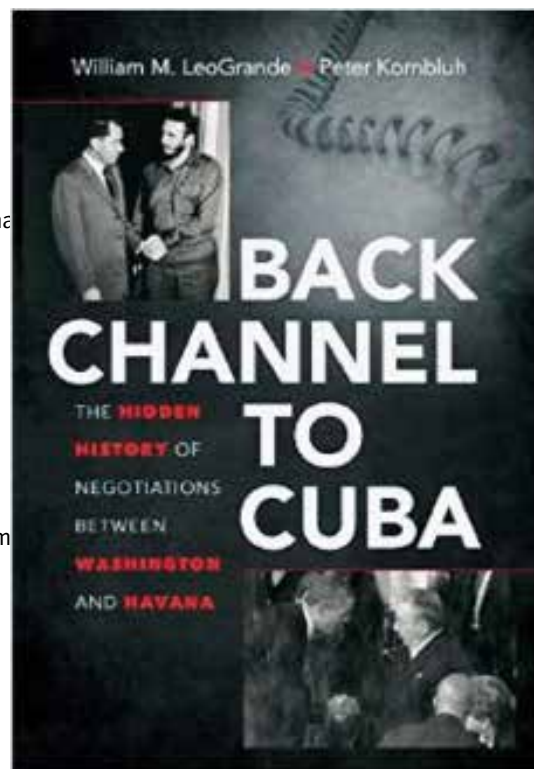
En spelplan för Kubaförbindelser

Kornbluh/LeoGrande skriver att Obama snart efter sitt återval hade sagt åt en medhjälpare: "vi måste dra upp en spelplan för Kuba". I april 2013 hade Obama valt sin medarbetare Rhodes och utrikesdepartementets samordnare för Kubafrågor, Zuniga, att hålla i förhandlingar med Kuba. De två träffade sedan kubanska sändebud 9 gånger på olika platser från Kanada till Vatikanen. Det stod klart från början att båda parter ville ha sina fängslade medborgare frigivna innan någon diskussion kunde inledas om att normalisera

Back Channel to Cuba:

The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana
Det är titeln på en bok som publicerades förra hösten i USA, uppdaterad i år.

Författarna är Peter Kornbluh som leder Kuba-dokumentsamlingen i USA Säkerhetsarkiv i Washington och William LeoGrande, professor i statskunskap på American University i Washington. Han har tidigare skrivit "På vår egen bakgård, USA i Centralamerika 1977-1992").

förbindelserna. Fångfrågan hade varit uppe redan efter jordbävningen i Haiti som lett till visst samarbete mellan USA och Kuba.

"Under de följande åren förhandlade Hilary Clintons stabschef Cheryl Mills och en undersekreterare i hemlighet med kubanska företrädare på restauranger i Port-au-Prince, underjordiska barer på Manhattan, hotellhallar i Santo Domingo."

Det handlade inledningsvis om bättre behandling av respektive fångar. 2011 hade Kuba föreslagit att växla ut De5, de kubanska antiterroristerna mot Alan Gross, men USA ansåg det politiskt omöjligt. Något måste göras för att komma vidare.

Latinamerika och Karibien ställde krav

Det kom efter Barack Obamas och Hilary Clintons upplevelse på Sjätte Amerikatoppmötet 2012, där de samlade latinamerikanska och karibiska länderna krävde att USA skulle gå med på att häva uteslutningen av Kuba från OAS (1964).

"Det var väldigt irriterande och en hämsko för vår politik i världsdelen", sa Roberta Jacobson, sekreterare för Västra halvklotet på utrikesdepartementet. Hilary Clinton hade tidigare tryckt på presidenten att lätta på reglerna för studieresor till Kuba och lagt fram en lista på möjliga åtgärder. I sina memoarer skriver hon att "embargot uppnådde inte sina mål och bromsar vår omfattande dagordning för hela Latinamerika."

Efter sitt återval tog Obama kontakt med senator John Kerry som ersatte Hilary Clinton och tog omgående upp Kubapolitiken. Kerry hade i senaten varit väldigt kritiskt mot USaids "demokratiprogram" som finansierat Gross hemliga uppdrag på Kuba.

Topp hemliga samtal i Kanada

Det var bara en handfull som kände till de hemliga

samtal som inleddes i juni 2013, bland dem vicepresident Joe Biden, Vita husets stabschef Denis McDonough och säkerhetsrådgivaren Susan Rice. Kerry kom in senare men ingen i Pentagon var införstådd. Inget fick komma ut som kunde kasta grus i maskineriet.

Möten ägde rum i Ottawa och Toronto. Kubas högsta prioritet var att få hem alla De5, särskilt Gerardo Hernandez som dömts till 2 livstidsstraff. Obama ville inte gå med på att växla Gross - som enligt USA inte var spion - mot de tre som var kvar av De5, som enligt USA var spioner. Obama ville också mer, han ville åstadkomma ett historiskt genombrott - återupprätta diplomatiska relationer.

Fångutväxling med rätt ordval

För att komma ur dödläget plockade USA fram en av CIAs toppspioner på Kuba som ertappats och dömts där för många år sedan, Rolando Sarraff Trujillo. Han hade försett USA med information som lett till att kubanska agenter kunnat fångas in, som Ana Belén Montes som varit Kubaspecialist på USA-försvarets underrättelsetjänst (se Kuba 1.2003) och Walter Kendall Myers på utrikesdepartementet och hans hustru Gwendolyn (se Kuba 3.2009) och även De5 kubanerna i Florida.

Under förhandlingarna i Toronto i januari 2014 föreslog USA att Kuba skulle släppa Gross av humanitära skäl, och att USA skulle släppa de tre kubanerna mot att få Sarraff. Men då var kubanerna ännu inte redo att ge upp Sarraff.

Situationen försvårades av Obamas utväxling av 5 Guantanamo fångar mot sergeant Bowe Bergdahl vilket ledde till upprörda protester och gjorde ett liknande utbyte med kubanerna omöjligt just då. Frågan löstes sedan genom ett "större paket" som innefattade återupprättandet av diplomatiska förbindelser.

Under tiden blev Gross alltmer desperat i fängelset, hungerstrejkade och hotade att ta livet av sig om han inte släpptes. US-förhandlingarna oroade sig för att han skulle dö i kubanskt fängelse och då skulle det bli omöjligt att uppnå någonting.

Storkdiplomati

Under tiden hade chefen för Kubas intressekontor i Washington ett möte med utrikesdepartementets Julissa Reynoso där han med hänsyn till att Adriana Pérez, Gerardos hustru, närmade sig de 40, bad om USAs stöd för henne att föda Gerardos barn. Detta var enligt Kornbluh och LeoGrande ett av de mer ovanliga dragen i diplomatins historia - långdistansbefrukning av hustrun till en "mästerspion" (USAs benämning).

Reynoso undersökte möjligheterna att ordna ett hemligt hustrubesök i fängelset, men det tillät inte fängelsereglerna. Två år senare, i februari 2013, träffade Adriana senator Leahy (D), som var på Kuba med sin hustru Marcelle. Adriana bad Leahys att hjälpa henne att hitta ett sätt att få barn med sin man, som suttit i fängelse i 15 år. "Det var väldigt känslösamt" har Leahy berättat. "Hon vände sig direkt till Marcelle. Som föräldrar och far- och morföräldrar blev vi båda rörda. Det var en fråga om medmänsklighet, det hade ingenting med ländernas politik att göra."

Under tiden hade Leahys assistent Tim Reiser haft

regelbunden telefonkontakt med Gross som hade fått allt bättre villkor i fängelset. Kornbluh/LeoGrande skriver att Leahy nu bad Reiser att finna en lösning. Ett hustrubesök i fängelset kunde inte komma på tal men det fanns ett prejudikat, en fånge som fått tillstånd att ge sperma för assisterad befruktning. Och Reiser ordnade ett tillstånd. Adriana flög till en klinik i Panama. Och Gross fick tillgång till egen läkare, till dator och skrivare och ökad utomhusvistelse.

När Adrianas havandeskap blev allt mer påtagligt bad utrikesdepartementet Kuba att hålla henne borta från offentlighetens ljus, för att inte ge upphov till spekulationer om att något var på gång mellan USA och Kuba. När de tre kubanerna sedan landade i Havanna möttes de av Raul Castro och sina familjer och Gerardos hustru i 9e månaden. Tre veckor senare föddes deras dotter.

Senator Leahy i mitten med hustru Marcelle på USAs nyöppnade ambassad, tillsammans med de 3 marinkårs-soldaterna som tog ner USAs fana och stängde ambassaden 1961, och nu var där och hisssade den igen den 14 augusti 2015.

Bara sätt igång!

Leahys storkdiplomati fick fart på samtalen mellan Kuba och USA men också han var okunnig om att de pågick. Men Leahys stab hade börjat arbeta fram ett PM med olika alternativ för att "säkra Gross frigivning och därmed bryta dödläget och ändra USAs politik gentemot Kuba." Detta PM 7 februari 2014 drog upp kursen fram till den slutliga överenskommelsen.

Men det dröjde ända till maj innan Leahy tillsammans med 4 kongresskollegor fick tillträde till Obama i Ovala rummet. De påminde Obama om vad han sagt som senator, att ersätta fiendskapen med engagemang: "Så sätt igång". Obama sa att de jobbade med saken, men antydde inget om den hemliga diplomati som pågått ett bra tag.

Forts sid 18

Lobbyvägen till en ny normalitet

I slutet av april hade stora reklamskyltar dykt upp i tunnelbanestationen närmast Vita huset och utrikesdepartementet: ”Herr president, det är dags att skrida till handling i Kubafrågan”, ”USA folk är våra bästa ambassadörer. Det är dags att låta alla fritt resa till Kuba.” Bakom dem låg en ny lobbygrupp #CubaNow, som gav röst åt det yngre, mindre rabiata USA-kubanska samhället i Miami.

Och en annan ny lobbygrupp, Trimpagruppen, samlade förmögna donatorer till #CubaNows kampanj. I oktober 2012 gjorde mångmiljardären Tim Gill en studieresa till Kuba tillsammans med en rik väninna, Patty Ebrahimi. Hon var född och uppvuxen på Kuba men hade lämnat landet efter revolutionssegern. Hon retade sig på hur USAs blockadlagar hindrade henne från att besöka sitt gamla grannskap, leta efter vänner eller sin gamla skola. ”Tanken gjorde mig förbannad, att jag kan resa var som helst i världen – Vietnam, Nordkorea, Iran – utan särskilt tillstånd från USAs myndigheter, men inte till Kuba.” Gill föreslog att hon skulle använda sina pengar för att ändra på det och tipsade henne om Trimpagruppen.

”Efter en tre månader lång studie av det politiska landskapet kunde Trimpagruppen konstatera att högsta beslutandenivån i regeringen ville få till stånd en förändring – men de behövde ökat politiskt stöd för det. Och efter att ha rådgjort med sin man, tidigare Vd och ägare till Quark Sogtware Inc, gav Patty 1 miljon dollar till Trimpagruppen för att ’ingjuta mod i Vita huset’ skriver Kornbluh/LeoGrande.

Och opinionsundersökningar

Trimpagruppen rådde Ebrahimo att ge pengar till senatens majoritetsledare Harry Reid (D) och till Dick Durbin (D) och andra politiker. De anlätde Luis Miranda som just lämnat sitt jobb som Obamas spanskspråkiga sekreterare och såg till att få stöd av vice stabschefen Jim Messina, för att lansera en kampanj för ny Kubapolitik. Trimpagruppen vände sig till höjdare inom utrikespolitiken och försäkrade dem om att det inte skulle leda till något bakslag för demokraterna i Florida. För att backa upp detta

finansierade de en rad opinionsundersökningar. De kom fram till att särskilt den unga generationen i Florida ville ha samarbete med Kuba. Atlantic Council gjorde också några undersökningar finansierade av Trimpa som kom fram till det som blev huvudrubrik i New York Times under hösten: ”De flesta i USA vill ha förbindelser med Kuba”.

De fick också stöd av donatorer som spelade en nyckelroll i Kubadebatten, från mäktiga Atlantic Philanthropies, Ford Foundation, Christopher Reynolds Foundation och tankesmedjor som Washington Office on Latin America, Center for Democracy in the Americas, Latin America Working Group, Brookings och Council of the Americas.

Höjdarbrev och New York Times

19 maj 2014 skrev 46 höjdare inom politik- och affärsvärlden och gamla diplomater och pensionerade militärer ett öppet brev till Obama (se Kuba 2.2014) om närmande till Kuba samtidigt som han drog åt tumskruvarna för att strypa turismen. Bland undertecknarna fanns John Negroponte, tidigare chef för underrättelsetjänsten och för USAs militarisering av Honduras i kontraktkriget mot Nicaragua, John Adam, pensionerad brigadgeneral, James Stavridis, befälhavare för USAs Sydkommando till 2009, sedan för Nato till 2013, Andres Fanjul, tidigare sockerbaron på Kuba, nu USAs största sockerproducent, Thomas Pickering, tidigare US-ambassadör vid FN, m fl.

Som av en händelse tillkännagav också USAs Handelskammares ordförande, Tom Donahue, att han skulle leda en delegation till Kuba för att ”utveckla bättre förståelse för landets ekonomiska miljö och läget för den privata sektorn.”

Och under hösten 2014 lanserade New York Times en serie ledarartiklar ”Kuba: Ny början” (se Kuba 4.14 s6). De skrevs av Ernesto Londoño som hade talat med Leahys sekretariat, Trimpagruppen mfl och själv varit på Kuba. ”Det var verkligen ingen sammansvärjning eller formellt samarbete,” försäkrade Londoño. NYT tog bara tillfället att driva på frågan: ”Vi tyckte det var värt ett försök.”

Med påven som garant

Det lär ha varit Durbins idé. Varför inte ta med nya påven? Latinamerikas första och som hade ledsagat Johannes Paulus till Kuba 1998 och skrivit en bok om besöket: ”Samtal mellan påven och Fidel Castro”. Och Vatikanen var välsedd på Kuba tack vare sitt konsekventa motstånd mot blockaden.

Leahy skickade ett hemligt meddelande till Kubas kardinal Jaime Ortega och bad honom uppmuntra påven att bidra till lösning av fångfrågan. Obamas stabschef fick genom sina kontakter med Washingtons kardinal McCarrick iväg ett budskap till Vatikanen att Obama ville prata om saken under sitt möte med påven i Rom i mars. Bostons kardinal Seán O’Malley drogs också in, med sin erfarenhet från Latinamerika och vänskap sedan dess med påven Fransiskus.

Kubapolitikgruppen och Trimpagruppen tog kontakt med O’Malley för få fram ett budskap från påven för att driva på fångutbytet. En liknande uppmaning gick till kardinalerna i Havanna och Washington. Då var det 3

kardinaler som uppmanade påven att ta upp Kuba under sitt möte med Obama. Ännu visste de inget om de hemliga samtalen mellan Washington och Havanna.

Tre veckor senare mötte Obama påven i hans privata bibliotek och enligt tjänstemän i Vita Huset ”sa Obama till påven att vi hade något på gång med Kuba och att det vore bra om påven ville bidra.” Några dagar senare tog påven kontakt med kardinal Ortega i Havanna.

Kardinal på hemligt uppdrag

Under sommaren skrev påven hemliga brev med kurir via kardinal Ortega till Barack Obama och Raul Castro, och uppmanade dem att ”lösa de humanitära frågorna av gemensamt intresse, och vissa fångars situation, för att inleda ett nytt skede i förbindelserna mellan länderna.”

För att inget skulle komma ut fördes Ortegas namn inte in i besöksloggaren i Vita huset när han träffade presidenten i Vitahusträdgården och överlämnade budskapet från påven. Ortega hade bjudits in att hålla tal på Georgetown universitet för att sedan därifrån diskret kunna ta sig till Vita huset.

I slutet av oktober hade påven bjudit in förhandlarna till Rom. Och det var där de två parterna vaskade fram överenskommelsen om fångutbyte och diplomatiska

President Raul Castro och kardinal Jaime Ortega

förbindelser. Rhodes och Zuniga ska ha förklarat Obamas avsikt att lätta på rese- och handelsrestriktionerna och låta USAs telekomindustri bidra till att utvidga tillgången till Internet ”för att främja större öppenhet på Kuba”. Varvid de kubanska förhandlarna sagt att de inte hade för avsikt att ändra sitt politiska system för att passa USA, men att de som uttryck för sin goda vilja gått igenom USAs lista över fångar dömda för ”politiska aktiviteter” och skulle frige 53.

Och påven ställde upp som garant för överenskommelsen som sedan tillkännagavs den 17 december kl 12 i Havanna och i Washington. Så kan en slipsten dras!